

A KOMA BIRKÁJA A KUPUSZINAI LAKODALOMBAN

A kupuszinai lakodalom étkezési szokásrendjében egy külön színfolt az ünnepi ebéd után az ifjú párnak felszolgált édesség, a diós cukorból készült birka. Ez a koma birkája, amelyet csak az ifjú pár kap.

A koma, aki a birkát hozza ajándéku, a vőlegény komája. De nem a násznagyok közül valaki, nem az esküvői tanúk egyike, hanem a vőlegény által választott legénypajtás, aki majdan az ő leendő gyerekeinek lesz a keresztapja. Konszangvinikus rokon, akinek az esküvőn szerepe nincs, csak a lakodalomban. Ő hozza az említett birkát, valamint egy palack tömény italt, meg az ital felszolgálására szolgáló ivókészletet. Ebből az italból kínálja ebéd és vacsora előtt a vőlegény az ifjú pár két oldalán ülő násznagyokat, a szülőket, a papot s a legközelebbi rokonokat, meg természetesen – a lakodalmi ülésrendnek megfelelően – az ifjú párral szemben helyet foglaló komát. A lakodalmas házhoz érkeve választott komájával kínálja végig a lakodalom férfivendégeit (napjainkban már a nőket is) a vőlegény a maga borával: mindketten egy-egy liter bort visznek egy-egy pohárral, s koccintanak a megkínált vendéggel.

A komaság intézménye Kupuszinán is hasonló a többi délvidéki magyar településen hasonlóéhoz, vagyis a gyermekeknek keresztaszülei és bérmaszülei vannak, akik a templomban a keresztvíz alá tartják az újszülöttet, illetve a bér málkózás szentségének kiosztásakor a bér málkózó mögött állnak. A családnak csak egy kereszt-, illetve bérkomája van. Ez azt jelenti, hogy több gyerek esetében is ugyanaz a kereszt- vagy bérmaszülő. Korábban, a II. világháborút követő időkig keresztelőre mindig a keresztanya vitte a csecsemőt, akinek az anyja nem is vett részt a szertartáson, hiszen alig pár napos gyerekágyas asszony volt. Ez annak tulajdonítható, hogy a kicsit igyekeztek születése után mielőbb megkeresztelni, lehetőleg az első vasárnap, vagy ha ezt még megelőzte egy hétköznapra eső parancsolt ünnep, akkor azon a napon. Ha az édesapa komája nem volt nő, akkor ő maga vihette keresztelőre a gyereket. A koma családja vitte a gyerekágyat fekvő asszonynak a keresztelőt követő valamelyik vasárnap az ebédet is. (A *komatál* elnevezés nem él a faluban, sem pedig a *paszita*, hanem csak *enni visznek* kifejezéssel illették ezt a vendéglést.) Mintegy harminc–negyven éve immár az újszülött neme határozza meg, hogy férfi avagy nő tartja-e a keresztelésen a kicsit: kisfiút a keresztapja, kislányt a keresztanyja, de ha a koma még nőtlen, akkor ő maga tarthatja keresztlányát is. A XX. század ötvenes–hatvanas éveiben még dívott a szokás, hogy az első

fiú a keresztapa, az első lány pedig a keresztanya nevét kapta. A második azonos nemű gyermek pedig vagy a szülő, vagy a nagyszülő nevét örökölte. Épp ezért lett sok-sok azonos keresztnévű ember a faluban, vagyis kevés keresztnév volt „használatban”, hiszen a nevek ismétlődtek.

A legénykorban választott koma szerepe tehát a keresztelőnél teljesedett ki először, hogy azután mindvégig a legnagyobb rokonnak kijáró tisztelet övezzé. Amikor pedig a fiú nősült, édesapja komái (tulajdonképpen a vőlegény kereszt- és bérmaapja) lettek s lesznek ma is a násznagyok, az esküvői tanúk. És csak a vőlegénynek vannak komái. A menyasszonynak, illetve szüleinek ilyen választási lehetősége nincs a hagyományos kupuszinai lakodalomban. De a lakodalmi birkát már nem a szülők komái hozzák, hanem a vőlegény által, leginkább a legkedvesebbnek tartott, s ezért komául választott legény-pajtás, jó barát. A komaválasztás pedig már 13–18 éves korban történik napjainkban is, tehát a serdülőkorban, a legénnyé válás idején.

A koma szerepe még a lánykérés is, ugyanis a leendő vőlegény őt kéri fel, hogy legyen segítségére az eljegyzésnél, amikor is a lányt a szüleitől a koma kéri ki. Korábban csak a leendő keresztkoma, a majdan a lakodalmi birkát hozót választotta meg korábban a legény, míg napjainkban már leendő bérmaomáját is.

A koma szerepe, amint láthattuk, az emberélet fordulójánál jelentkezik, s így van ez az élet utolsó állomásánál is. Temetéskor a koma viszi a sírra helyezendő keresztet, a fejfát elhunyt komájának vagy komaasszonyának egyaránt. A halott koporsóját is leginkább a komák, kereszt- vagy bérmaszülők, tehát a komaság intézményéből való férfirokonok viszik a sírig. Érdeemes megjegyezni, hogy nőtlen embert ilyen posztra nem, vagy csak elvéve kérnek fel.

Visszatérve a koma birkájára, elmondható, hogy azt, az emlékezet szerint, a XX. század húszas éveitől már vitték a lakodalomba. A birkát mindig cukrászmester készítette, s amíg Kupuszinán nem volt ilyen iparos, addig Zomborban rendelték meg, s onnan hozták ki, legtöbbször szekéren. 1964 óta máig a kupuszinai cukrászmester, Balogh Pál készíti a birkát, amely csak dió és olvasztott cukor masszájából áll. A mester az összegyűrt anyagot két ellentétes nézetű gipszformába nyomja, s azt, száradás után összeragasztja. A kész terméket édes fehér mázzal díszíti. A birkát a lakodalomban a húsételek után szolgálja fel az öregvőfély. Ez az első édesség, amit az asztalra tesznek. A birka „levágása” a vőlegény dolga. Egy nagyobb késsel kell leütnie a fejét, de egy csapásra. Ha ez sikerül neki, akkor a hiedelem szerint hamar lesz gyerekük; ha nem egy ütésre történik a levágás, azt rossz jelnek vélik gyermekáldás tekintetében. A darabokra tört diós cukrot azután a menyasszony a lakodalomban levő kisgyerekek között osztja szét. Ebben a cselekedetben is van némi utalás a majdani anyai szerepre. Hogy a diónak, mint ősi termékenységvarázsló gyümölcsnek volt-e jelentősége a koma (tehát a leendő gyerekek keresztapja) lakodalmi birkájának meghonosodása körül, arról a legöregebb kupuszinaiak sem tudnak. De hát az idős emlékezete is véges, s ma már csak a XX. század harmincas éveig terjed.

A sok ősi hagyományt őrző kupuszinai lakodalom további kutatásai e téren is elengedhetetlennek látszanak.